

کرونا؛ آغاز عصر دیستوپیا یا اتوپیا؟ / جدال کابوس با رویا

کرونا، نوعی روزمرگی را در زندگی بشر دچار تغییر و خلل کرد و این ویروس باعث شد بشر به یک وضعیت جایگزین نسبت به آنچه که در زندگی روزمره تجربه کند، بیاندیشد.

کرونا، نوعی روزمرگی را در زندگی بشر دچار تغییر و خلل کرد و این ویروس باعث شد بشر به یک وضعیت جایگزین نسبت به آنچه که در زندگی روزمره تجربه کند، بیاندیشد.

به گزارش خبرنگار مهر، متن پیش رو یادداشتی است از محمد نصرای، دانش آموخته تاریخ انگاره در دانشگاه رویال هالووی لندن و عضو انجمن مطالعات اتوپیا اروپا که در ادامه از نظر می گذرد؛

با ظهور گروه دولت اسلامی عراق و شام، معروف به داعش، در سال ۲۰۱۴، جهانیان گمان کردند دشمنی جدید سر برآورده است؛ دشمنی که در کشورهای اروپایی و حتی کشور ما ایران دست به عملیات های گوناگون تروریستی زد. این گروه با قدرت گرفتن روزافزون و انجام عملیات های تروریستی پی در پی تبدیل به یک کابوس جهانی شد. با از بین رفتن این گروه کابوس داعش نیز کم رنگ شد، اما شاید کسی فکر نمی کرد در اوایل سال ۲۰۲۰ و یروسی در جهان به وجود آید که کابوسی دهشتناک تر از داعش برای جهانیان باشد. کرونا، امروز بازتاب حالتی است که پیشتر در رمان هایی چون طاعون و کوری می توانستیم آن را ببینیم، اما امروز بشر در وضعیتی حساس و متفاوت قرار گرفته که نه صحنه ای رقت انگیز در فیلم های علمی تخیلی است و نه داستانی چندش آور در رمان های نویسندگان جهانی. چرا که روایتی واقعی است از زندگی روزمره بشر امروز؛ بشری که در یک شوک تاریخی به سر می برد.

در این نوشته بر آن هستم با توجه به مفهوم اتوپیا باوری [۱] و اتوپیا [۲]، توصیفی متفاوت از ظهور و بروز ویروس کرونا یا کواید ۱۹- [۳] را در جهان ارائه دهم. نخست، تعریفی متفاوت از مفهوم اتوپیا طرح می کنم و سپس، نقش رؤیا و امید را در شکل گیری اتوپیا بیان خواهم کرد. بعد از آن، به واکاوی مفهوم دیستوپیا [۴] و کابوس خواهم پرداخت. سپس، ظهور ویروس کرونا را بر مبنای این تعاریف تبیین خواهم کرد.

اتوپیا را بیشتر به عنوان مدینه فاضله و آرمان شهر می شناسند و ترجمه می کنند، اما شاید این موضوع یکی از جنبه های مفهوم اتوپیا باشد. اتوپیا حرکتی به سمت وضعیت جایگزین نسبت به وضعیت اکنون است که محرک اصلی این حرکت رؤیا است. لایمن تاور سارجنت [۵]، در کتاب مقدمه ای کوتاه بر اتوپیا باوری [۶] - که با ترجمه این قلم در نشر افکار منتشر خواهد شد - بیان می دارد. نقطه آغازین اتوپیا، نارضایتی از وضع موجود است و این نارضایتی منجر به رؤیایی برای تغییر وضعیت اکنون می شود. سارجنت بیان می کند اتوپیا درباره امر روزمره و تغییر آن است؛ مسأله ای که می توان در تحلیل کرونا مورد توجه قرار گیرد، همین امر روزمره است. می توان گفت کرونا، نوعی روزمرگی را در زندگی بشر دچار تغییر و خلل کرد و این ویروس باعث شد بشر به یک وضعیت جایگزین نسبت به آنچه که در زندگی روزمره تجربه کند، بیاندیشد.

مسأله بعد این بود که کرونا در بعضی جوامع و کشورها موجب ایجاد نوعی همبستگی اجتماعی شد. در اینجا است که می توان نقش رؤیا را در مسأله کرونا مشاهده کرد. سارجنت در تعریف اتوپیا از نظرگاه خویش با اشاره به نظر روث لویتاس [۷] جامعه شناس، بیان می دارد که اتوپیا نوعی «رؤیای اجتماعی» [۸] است، رؤیایی برای تغییر وضع موجود. در همین راستا، بشر برای غلبه کردن بر کرونا رویایی می سازد، درمان این بیماری و یک دنیای بی ویروس. از این لحاظ می توان گفت، کرونا، وضعیتی است نامطلوب که بشر برای تغییر این وضعیت یک رؤیایی اجتماعی می سازد و این رؤیا منجر به ایجاد نوعی همبستگی اجتماعی می شود. برای مثال، ایجاد کمپین های در خانه بمانیم و یا کلیپ های شادی پرستاران و پزشکان بیمارستانها و مراکز بهداشتی نوعی نمایش این رؤیاست.

اما، کرونا، فقط برای انسان امید نیافریده، بلکه در برخی از جوامع، تبدیل به کابوسی اجتماعی شده است. کابوسی که نه تنها، همبستگی ای ایجاد نکرده، بلکه باعث بروز تعارض های جدی اجتماعی شده است. کرونا، کابوس های بشر را که تا قبل از این در فیلم ها و رمان ها حکایت می شد، جامه واقعیت پوشاند.

در این بخش از نوشتار، روی دیگر این حادثه بیولوژیکی را بررسی می کنم. در ادبیات مطالعات اتوپیا، مفهوم دیگری به نام «دستوپیا» مطرح می شود که در زبان فارسی آن را ویران شهر ترجمه کرده اند. دستوپیا را با نظر به تعریف اتوپیا

می توان اینگونه تعریف کرد: حرکت به سوی وضعیتی وخیم تر و بدتر نسبت به آنچه که هست. در مقابل رؤیا در فرآیند اتوپیا، پیشترانه اصلی در دیستوپیا، کابوس است. گرگری کلیز [۹]، در کتاب دیستوپیا، یک تاریخ طبیعی [۱۰]، به شرح انواع دیستوپیا در فرهنگ های گوناگون و از جنبه های مختلف می پردازد.

ظهور کرونا، باعث شد در برخی از جوامع پیشرفته، رفتارهایی را ببینیم که حکایت از نوعی کابوس اجتماعی دارد؛ برای مثال، هجوم به فروشگاه ها برا تهیه مایحتاج اولیه و یا کمیاب شدن برخی از اقلام مصرفی. بشر در اینجا دچار نوعی کابوس اجتماعی شده است که او را به سمت آینده ای بدتر و وخیم تر از آن چیزی که هست هدایت می کند. به همین دلیل، او دست به کارهایی می زند که خود را برای این وضعیت بدتر آماده کند. در این میان رسانه ها در فروش و ارائه این رؤیا و یا کابوس نقشی اساسی دارند.

در پایان به نقش رسانه در طبیعی سازی [۱۱] رؤیا و کابوس بشر می پردازم. از دو وضعیت ممکن که اتوپیا می تواند برای بشر بسازد، سخن گفتم، اما مسأله مهم اینجاست که چگونه کرونا، می تواند کابوس یا رؤیا باشد. یکی از عناصر مهم در این راستا، رسانه است. از نظرگاه تحلیل گفتمان انتقادی [۱۲]، رسانه ها یکی از ابزارها برای طبیعی سازی گفتمان ها هستند. رسانه می تواند کرونا را فرصتی برای رسیدن به وضعیتی بهتر و ایده آل تر نسبت به آنچه هست، نشان دهد. به بیان دیگر، این رسانه ها هستند که برای جامعه رؤیای اجتماعی می سازند و آن را طبیعی سازی می کنند و برعکس، رسانه می تواند بروز کرونا را تبدیل به کابوسی به سوی وضعیتی وخیم تر نسبت به آنچه که هست، نشان دهد و برای جامعه نوعی کابوس اجتماعی بسازد.

آنچنان که در این نوشتار به اختصار آمد، معرفی پدیده کرونا از رهیافت فرارشته ای اتوپیا بود. در برابر این معضل، اتوپیا یا دیستوپیا دو وضعیت کاملاً متضاد است که بشر می تواند آن ها را انتخاب کند. کرونا می تواند رؤیایی برای تغییر وضعیت زندگی روزمره ی بشر به سمت وضعیتی بهتر باشد و در عین حال می تواند کابوسی برای رسیدن وضعیتی وخیم تر باشد. رسانه ها در طبیعی سازی این رؤیا و کابوس، نقش گسترده ای دارند؛ می توان گفت که به زعم رسانه ها کرونا آغاز عصر دیستوپیا و یا آغاز اتوپیا دیگر برای بشر است.

Utopianism [۱]

Utopia [2]

Covide-19 [3]

Dystopia [4]

Lyman Tower Sargent [5]

Utopianism: A Very Short Introduction [6]

Ruth Levitas [7]

Social Dreaming [8]

Gregory Claeys [9]

Dystopia a Natural History [10]

Naturalization [11]

Critical Discourse Analysis [12]